

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA LINGVISTIK KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN
YONDASHUVLARNI SHAKLLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING MAZMUNI,
MOHIYATI.**

I.Ixlasov

o'qituvchi.

Q. R. «Pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11222734>

Annotatsiya. Bu maqolada boshlang'ich sinflarda lingvistik kompetensiyaga asoslangan yondashuvlarni shakllantirishda kompetensiyaning mazmuni, mohiyati va boshlang'ich ta'lim tarkibini shakllantirish haqida sóz etilgan.

Tayanch so'zlar: Lingvistika, lingvistik kompetensiya, ta'lim, kompetentlik.

**THE CONTENT AND IMPORTANCE OF COMPETENCE IN THE
FORMATION OF APPROACHES BASED ON LANGUAGE COMPETENCE IN THE
PRIMARY CLASSES.**

Abstract. This article describes the content, essence of competence and the formation of primary education content in the formation of approaches based on linguistic competence in elementary grades.

Keywords: linguistics, linguistic competence, education, competence.

**ЗНАЧЕНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ В ФОРМИРОВАНИИ
ПОДХОДОВ, ОСНОВАННЫХ НА ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ**

Аннотация. В данной статье описываются содержание, сущность компетентности и формирование содержания начального образования при формировании подходов, основанных на языковой компетентности в начальных классах.

Ключевые слова: лингвистика, лингвистическая компетентность, образование, компетентность.

Maktab ta'limi, shuningdek, boshlang'ich ta'lim tarkibini shakllantirish va belgilashda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni qo'llab-quvvatlash juda muhimdir, chunki psixologiya va pedagogika fanlari "kompetentlik" va kompetensiya tushunchalari bilan ish olib boradi.

Bir qator tadqiqotchilar (V. A. Bolotov, V. S. Lednev, M. V. Ryzhakov, V. V. Serikov va boshqalar) "kompetentlik" va "kompetensiya" to'plamlarida sinonimlik yondashuvlarni qo'llab-quvvatlaydilar va o'larni bir-birining o'rniga ishlatishni ma'qullashadi. Boshqa olimlar (I. A. Zimnaya [3], O. M. MUTOVSKAYA, A. V. Xutorskaya, S. Ye. Shishov va boshqalar) bu to'siqlarni bir-biridan ajratish kerak, degan fikrda.

Bu qoyda esa o'quvchilarda lingvistik kompetensiyani shakllantirish uchun tadqiqot qilishi zarur bo'lgan terminning bir bo'lagi sifatida ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan zarurli vazifadir.

Ona tilini o'qitish metodikasida, ayniqsa boshlang'ich sinflarda, kompetensiyaga asoslangan yondashuv tezda qo'llanilmadi. Sababi lingvistik kompetensiya va uning tarkibiga kiradigan individual kompetensiyalarni, shuningdek, lingvistik kompetensiyalarni qanday qilib ajratish kerakligini yetarli darajada aniq tushunmaslik edi.

Diyarli, lingvistik kompetensiya - oddiy komponentlarni: lingvistik, lingvokultural, kommunikativ-soʻzlash va qadriyat-munosabatni birlashtirgan sintetik tushuncha ekanligi aniqlandi. Ushbu tarkibiy boʻlinmalarni aniqlash til kursining barcha boʻlinmalarini oʻrganishda taʼlim masalalarini maqsadli hal qilish va har bir kompetensiyaning manosini oʻzlashtirish imkonini beradi.

Bugungi kunda lingvistik kompetensiya odatda oquvchilarning sozlashuv harakatlari orqali korsatiladigan narsalarni tushunish va ulardan foydalanish qobiliyati sifatida tushuniladi.

Shu bilan birga, bugungi kungacha maktab boshlangʻich maktab oʻquvchilarining lingvistik kompetensiyasini rivojlantirishda kompetensiyani maksimal darajada samarali qoʻllash imkoniyatini berishga asoslangan baʼzi bir muhim masalalar hal etilmagan.

Asli muammo shunda, ona tili bolalar uchun qiyin oʻquv fani hisoblanadi lekin oʻsha paytda ijtimoiy ahamiyatga ega boʻlgan aloqa, bilish quroli, shu bilan birga, har bir bolaning ijtimoiy va madaniy rivojlanishi uchun muhim hisoblanadi. Boshlangʻich maktab oʻquvchilarining rivojlanishiga taʼsir oʻtkazishi, shu bilan birga, yozuv koʻnikmalarini shakllantirish va rivojlangan nutq soʻzlashni rivojlantirishga koʻmaklashishi kerak.

Demak boshlangʻich sinf oʻquvchilarga ona tilini oʻrgatishning tepada koʻrsatilgan muammoli tomanlari boshlangʻich sinf oʻquvchilarga bu tilni oʻzlashtirish imkoniyatini berish oʻqitishning usul va qurollarini izlash zarurligi ifodalaniadi.

Bu qurollardan biri tilshunoslik boʻlib, u bolalarga ona tilining maqsadi toʻgʻrisidagi savollarga javob olish, ona tilining til boyligini koʻrish, oʻning "sirlarini ochish", oʻz ona tilini toʻliq oʻzlashtirish zarurligini tushunish imkoniyatini beradi va oʻlarning ona tilini va lingvistik kompetensiyani oʻrganishga boʻlgan motivatsiyasini rivojlantiradi.

Tilshunoslik umumiy ilmiy kontekstlarda, maktab talimi kontekstlarda da filologiyaning bir tarmogʻi emas. "Til ilimi" tushunchasi lingvistik soʻzliklarda yoq, lekin faol ishlatiladi.

Lingvistik adabiyotlardan orfografiya (M. V. Panov), stilistika (I. B. Golub, D. E. Rozental), leksikologiya (V. D. Devkin) va boshqalarga tegishli kitoblarni ushiratish mumkin.

Olim, metodistlar va maktab oʻqituvchilari bu kontsepciyadan faol foydalanadi, filologiya boʻyicha qoʻshimcha kurslar va talim dasturlarini yaratadi.

Adabiyotlarni analiz qilish natijasida "til bilimi" ini tushunishning ikki turi bor ekanligini koʻrish mumkin.

Birinchidan, til bilimi harxil lingvistik hodisalarni ifodalaydi. Shunday qilib, V. D. Devkinning kitobida. "Koʻngilachar leksikologiyasi" qisqa hangomalar, dialoglar, musiqalarni oʻz ichiga oladi, oʻlar qanday da shaklda soʻz oyinlari bilan bogʻliq shaklda tuzilgan.

Ikkinchidan, oʻqituvchilar til bilimini maktab oʻquvchilari uchun ilmiy til bilimi asoslarini oʻzlashtirish quroli dep ataydi, bu oʻquvchilarning oʻzlashtiriyatgan materialiga qiziqishini va oʻni oʻzlashtirishini taminlaydigan, koʻpincha oyin formasida tavsiya etilgan lingvistik bilimlar kompleksi hisoblanadi.

Yoqarida aytib oʻtilganidek, maktab talimi tizimi hozirda faol modernizaciya qilinmaqta va bu jarayon odatda dasturiy deb ataladigan tizimning ijobiy tajriyasini hisobga olgan holda qurilgan, sifat tamonidan boshqacha, innovacion rivojlanish strategiyasiga oʻtishni bildiradi.

Innovacion rivojlanish hamiysha didaktika va oqitish usullari, talim nazariyasi va amaliyotidagi mazmunli va texnologik oʻzgarishlar bilan bogʻliq. Bugungi kunda biz dasturiy

o'quv jarayonining tadqiqot xarakterini kuchaytish va talabalarning tadqiqot faolligi ko'lamini orttirish orqali qanday optimallashtirilib otirganligini nazorat qilishimiz mumkin.

Shu bilan birga, atab o'tish kerak, pedagogik innovაციyalar dasturiy talim tizimini yonaltirgan asosiy princip - insonparvarlik principi asosida joriy qilinmaqta. Haqiqatdan da, hozirgi barcha innovაციyalar o'quvchilarni maksimal darajada faollikga chaqiradigan talim texnologiyalarini joriy qilish atrofida jamlangan va bu bo'yicha ona tili va boshqada fan sohalari, o'quv intizomi sifatida bunnan tashqari emas.

Zamonaviy psixologik, pedagogik va stilistik adabiyotlarda da umumiy ilmiy va bo'lak didaktik tadqiqotlarda da qollaniladigan kompetensiya tushunchasi keng qo'llaniladi. Bu maqala mavzusi doirasida biz til yoki lingvistik kompetensiya to'g'risida so'z boshlar ekanbiz. "Lingvistik kompetensiya" termini Birinchi marta o'tgan asr o'rtalarida amerikalik filolog N. Xomskiy tamonidan ishlab chiqilgan va ilmiy jarayonga kiritilgan.

O'ning fikriga ko'ra, lingvistik kompetensiya "o'zlashtirilgan til belgilari va o'larni bog'lash qoydolari yordamida cheksiz muxdordagi lingvistik tomondan to'g'ri gaplarni tushinish va yaratish qobiliyati - o'z nutqida maxsus bir, asosan lingvistik ishanglikni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan qobiliyat hisoblanadi.

N. Xomskiy kontseptsiyasi yana o'ning lingvistik kompetensiyaning manisini tushinishi faqat tamonlarni balki raqiblarini ham topti. Masalan, N. Xomskiyning amerikalik hamkasbi D. Xims lingvistik kompetensiya tushunchasining bunday tahriziga fikr yuritib, to'g'ri aytib o'tti., "Foydalanish qoydolari bar, o'larsiz grammatika qoydolari foydasiz hisoblanadi." D. Xims nutq faoliyati vaziyatga bog'liqligini, shu sababli har bir aniq vaziyatda gaplarni ishlab chiqarish va tushunish grammatika qoydolari bilan emas, balki so'zlardan foydalanish qoydolari bilan tartibga solinishiga ahamiyat qaratgan. Shunday ekan, lingvistik kompetensiya tushunchasi keng tahriz qilindi, unga D. Xims umumiy qoyda asosida tushiniladigan kommunikativlik kompetensiya nomini berdi.

Demak, maktab oldida kishi maktab o'quvchilarining lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish va yengillashtirish vazifasi turibdi, bu bir necha yonalishlarda amalga oshiriladi: so'zlikni yangi leksik qatlamlar bilan boyitish, frazeologik so'zlikni faollashtirish, sinonimlik strukturalar rezervini boyitish, ongli turda o'zlashtirish. morfologik mantiqiy normalar, boshqarish normalari, tavsiyalar turlarining har xilliligi va o'larning sxemalarini o'zlashtirish sanaladi.

REFERENCES

1. Аникеева Н.П. Воспитание игрой: кн. для учителя. М.: Просвещение, 2011.
2. Асмолов А.Г. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий: пособие для учителя А.Г. Асмолов, Г.В. Бурменская, И. А. Володарская и др. – М.: Просвещение, 2010.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. – М.: Просвещение, 2008.
4. Букатов В.М., Ершова А.П. Нескучные уроки: обстоятельное изложение социоигровых технологий обучения школьников. – Петрозаводск: VERSO, 2008.
5. Лобанова О.Б. Газизова Т.В., Колокольникова З.У., Митросенко С.В., Осяк С.А., Коршунова В.В. Роль учебной практики в подготовке будущего учителя (на примере

- прикладного бакалавриата) // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 3; URL: <http://www.science-education.ru/123-20028>.
6. Серебрянникова Ю.А. Формирование языковой и лингвистической компетенций на уроках русского языка // Начальная школа. – 2016. – № 6. – С. 29–32.
 7. Черепанова Л.В. Формирование лингвистической компетенции школьников в основной общеобразовательной школе. Теоретические основы: дисс...докт. пед. наук. – М., 2005.